

ЛІТЕРАТУРА

1. ДАПО, ф.3990, оп.1, спр.2, арх..15-18.
2. Короленко В.Г. Історія мого сучасника: Твори в чотирьох томах. – Т.3. –К., 1954. – С. 711.

Л.В. Крамущенко

Полтавський державний педагогічний університет імені
В.Г. Короленко, г. Полтава

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ В.Г. КОРОЛЕНКО

В статье анализируются взгляды В.Г. Короленко на демократизацию педагогического процесса в учебных заведениях. Представлена его позиция в вопросах гуманизации образовательной среды.

Ключевые слова: демократизация образования, личностно ориентированное обучение, педагогическое мастерство учителя, педагогическая этика.

L.V. Kramushchenko

PEDAGOGICAL VIEWS OF V.G. KOROLENKO

This article deals with Korolenko's opinions on democratization pedagogic process in educational institution. It is lighted up his position in such questions as humanization educational surroundings.

Key words: educational, democratization, personal orientate study, teacher's pedagogical skills, pedagogical ethics.

*Одержано 11. 03. 2009 р.
Рекомендовано до друку 12. 05. 2009 р.*

А.Ю. ЦИНА

Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка, м. Полтава

ДУХОВНІ СКЛАДОВІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ХРИСТІЯНСЬКІЙ ПЕРСОНОЛОГІЇ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА

*Ключові слова: теоретична концепція, структурна концепція,
християнська персонологія, особистісно орієнтоване виховання.*

Головною умовою повноцінного і досконалого життя людини є її свобода, яка обумовлює свідомий вибір поведінки відповідно до особистісної спрямованості. Спрямованість життєдіяльності людини завжди визначається релігією або кумирами з людей чи ідеологічними системами, що замінюють їй релігію. Аналогічним чином певні системи ідей, побудов і принципів пояснюють спрямованість організації виховання людини, а також прогнозують в часі певні її особистісні зміни. Така система пояснюючих і прогнозуючих взаємозв'язаних ідей, побудов і принципів розглядається нами як

теоретична концепція. Існуючі теорії виховання є розумовоспоглядальними, оскільки вони створені людьми, що мають різні погляди на природу і становлення особистості. Шукання абсолютно істинних концепцій є безсмысленим в силу суб'єктивності їх існування. Прийняття, обґрунтованість і довіра до існуючих теоретичних концепцій особистісно орієнтованого виховання визначається відповідністю спостережень за практичним здійсненням навчально-виховного процесу тим поясненням і прогнозам цього виховання, що випливають із самих теоретичних концепцій. В цьому плані для сучасної психолого-педагогічної науки продуктивним є розвиток теоретичної концепції християнської персонології обґрунтованої видатним педагогом Полтавщини професором Григорієм Ващенком. Його виховна концепція є практично корисною для розуміння і здійснення національного виховання молоді України з погляду християнства, виходячи з культурних здобутків попередніх поколінь, головних життєвих цінностей, ментальних звичаїв і особистісних властивостей українців.

Серед позитивних особистісних властивостей, що сприятимуть у боротьбі з негативними, Г.Ващенко називає аристократизм духу, притаманний широким прошаркам населення з характерними рисами свідомості власної гідності й пошани до людської гідності взагалі. Головні життєві цінності українця – воля, незалежність в особистому і родинному житті, які проявляються у відділенні від батьків після одруження, прагненні до власності, негативному ставленню до чужої роботи, що, разом з тим, не заважає спільній праці, яка мусить бути добровільною. Тому аристократизм, за словами Г.Ващенка логічно веде до індивідуалізму.

Г.Ващенко вважав індивідуалізм рисою, непритаманною для християнства, вказуючи на органічне поєднання в ньому соціального і індивідуального: «як релігія любові, воно є основою такого ідеального суспільного ладу, при якому особистість не замикається в собі, а віддає себе на служіння ближнім, в той час, як суспільство не тільки не пригнічує особистості, а створює всі умови для розвитку й розкриття злжених в неї сил і здібностей» [2, с.72-73].

Причиною нашої неволі і недолі Г. Ващенко називає хиби волі, тобто наше небажання або нездатність використати для блага Батьківщини власні багаті природні здібності. Серед особистісних властивостей українця з негативними рисами, що нам заважають і, з якими необхідно рішуче боротись, він називає нерішучість, апатичність, пасивність, інертність і навіть лінь, а також аристократизм положення, в якому значну увагу приділяється відзнакам високого положення, зовнішній поведінці, таким рисам, як пиха, а для народних мас – рабська приниженість і улесливість, пошана до зовнішніх рис людини, а не внутрішніх її вартостей.

За несприятливих умов соціального оточення індивідуалізм українця «перетворюється в егоїзм, що характеризується замиканням в коло вузьких особистих інтересів, нехтуванням інтересами суспільства..., набуває різних форм, як, наприклад, ренегатство, кар'єризм, байдужість до всього, що виходить за рамки власних інтересів..., амбіціонерство» [2, с.171].

Причини зазначених негативних рис, взаємної самопожиряючої боротьби між українськими політичними партіями Г.Ващенко пояснює тривалою відсутністю у народі України своєї держави, високої об'єднуючої ідеї і уміння мислити по-державницькому. Тому основним завданням у вихованні української молоді він визначає виховання волі й характеру під високим гаслом: Служба Богові й Батьківщині, що передбачає свідомий особистий обов'язок забезпечення добробуту Батьківщини на засадах християнства у поєднанні з любов'ю до неї і свого народу, з підпорядкуванням своїх інтересів потребам українського народу. Образ ідеальної людини, який слугує орієнтиром педагогам у вихованні молодого покоління, Г.Ващенко називає виховним ідеалом.

«Чим більший вплив християнства на державу, тим більше вона виявляє гуманності у ставленні до людини і навпаки» [2, с.68]. Християнство підносить особистість та її свободу, вважає людину образом і подобою Божою і тому відкидає використання людини як засобу для суспільства і інших особистостей. Православ'я оголошує людину вільною, і тільки це визначає її як особистість [5, с.15].

Традиційна українська духовність історично має своїм підґрунтям високий ідеалізм, який розуміє людину не як засіб, а як самоцінну мету в собі, богоподібну екзистенцію з абсолютною особистісною гідністю. Вона виходить з визнання нематеріальності душі людини й віри в її безсмертя. Християнська персонологія визначає віру в Бога як властивість людської душі, вложеної в неї творцем. Ідея Бога, за словами Р.Декарта, вроджена людині і сприймається віруючими і невіруючими однаково як абсолютно досконале єство. Властива від природи всім людям ідея Бога розвивається під впливом зовнішніх і внутрішніх соціальних чинників, що можуть у одних людей залишати її у невиявленому стані, у декого у спотвореній формі, а в інших стає чинником високої досконалості особистості. Як і у всій природі, у всьому людстві і в кожній людині закладене прагнення до Бога – діяльна, рухаюча причина, що, за Аристотелем і Платоном збігається з кінцевою причиною – Богом як Абсолютним Розумом.

Розкриття основ християнської теоретичної концепції особистісно орієнтованого виховання знаходимо в працях видатного українського педагога К. Ушинського, який вбачав основою виховання людини любов до Батьківщини, глибоку християнську віру, розвиток людини засобами науки, розумову й фізичну працю [3].

Виникнення у першій половині ХХ століття християнської теорії особистості В. В. Зеньківського розширило уявлення про її структуру і періодизацію розвитку. Розвиток особистості лише «із самої себе» ним розглядається як неможливий і пов'язується зі світом понадіндивідуальних, понадемпіричних цінностей, з живим соціальним досвідом, що відкриває простір для культурно-релігійної концепції становлення особистості [1].

Вченим обґрунтована трихотомічна структура особистості, що складається з трьох ієрархічних сторін:

- духовне начало визначається досвідом релігійної культури, що полягає у подоланні сил гріха розумінням свободи людини як дилеми добра і зла, усвідомленням смислу життя, особистої долі, баченням свого «хреста», підготовкою до життя земного і до життя вічного і виступає засобом захисту духовного життя особистості;
- душа, яка визначається розвитком психічних сил – інтелекту, волі, почуттів;
- тіло, що обумовлює необхідність упорядкування життя особистості засобами фізичного виховання.

Виразом духовних потреб людини виступають різні форми їх «опредмечування», коли віра в Бога виступає, за словами Г. Ващенко, головним джерелом духовності і трактується ним як містичний чинник, що має великий вплив на поведінку людини. В разі якщо нормальний релігійний досвід не заповнює у свідомості людини відповідне «місце віри», якщо своїм головним авторитетом людина не обирає Бога, то її духовний орієнтир утворюється поза увагою і волею вихователів [5, с.16].

Аналіз концептуальних підходів в християнській персонології Г.Ващенко до особистісно орієнтованого виховання молоді сприяє виконанню двох завдань: перше – визначення понятійної основи, що сприяє поясненню функціонування взаємопов'язаних компонентів цього виховання; друге – прогнозування особливостей його функціону-

вання, що до цього часу не вивчалися. Тому для психолого-педагогічної науки продуктивнішим є розвиток теоретичних концепцій (уявних теоретичних побудов), які будуть практичними і корисними для розуміння і здійснення процесу виховання.

Предметом нашого дослідження стали відносно незмінні ознаки тих концептуальних областей, які проявляються у виховній діяльності і визначають її *структурні концепції* як гіпотетичні стабільні характеристики компонентів теоретичної концепції особистісно орієнтованого християнського виховання, обґрунтованої Г. Ващенком. Пояснення окремих структурних концептуальних складових виховного ідеалу Г. Ващенка дає змогу актуально уявити основний зміст християнської персонології щодо особистісно орієнтованого виховання молоді.

Метою нашого дослідження стало визначення змісту структурних концепцій, що характеризують теоретичну концепцію Г. Ващенка з особистісно орієнтованого християнського виховання молоді і прогнозування практичних і корисних концептуальних напрямків його здійснення в сучасному суспільстві.

Теоретичну концепцію особистісно орієнтованого виховання Г. Ващенка нами проаналізовано за відносно незмінними ознаками, які проявляються у вихованні людей як особистостей і визначають її *структурні концепції* як гіпотетичні стабільні характеристики компонентів теоретичної концепції виховання молоді:

- *концепції мотивації* розглядають динамічні, змінювані особливості спрямованості особистості на досягнення життєвих цілей;
- *концепції розвитку* компонентів особистості в процесі виховання пояснюють та прогнозують розвиток структур і процесів, на яких ґрунтується таке виховання;
- *концептуальні принципи вивчення і пояснення криз, відхилень* від ефективного виховання особистості;
- *концепції коригування відхилень* від ефективного виховання особистості мають вирішальне значення для досягнення позитивних особистісних змін. Діагностика соціально-значущих особистісних якостей обумовлює вибір засобів модифікації небажаних особистісних проявів, що забезпечує більшу ефективність виховання;
- *концепції особистісної зрілості* розглядають питання складових успішного особистісного виховання [4, с.28].

Спільна концептуальна основа різних ознак аналізу особистісно орієнтованого виховання молоді дає змогу уявити основний зміст концептуальної теорії християнського виховання Г. Ващенка на підставі пояснення кожної з визначених вище концепцій.

Теорія виховання Г.Ващенка являє собою приклад консервативного національно-християнського підходу до формування особистості молодої людини, виходячи з культурних здобутків попередніх поколінь, цінностей, традиційних звичаїв і властивостей українців.

Визнаючи причиною неволі і недолі народу України хиби волі як нездатність і небажання використовувати для її блага власні природні здібності, Григорій Ващенко сформулював основне завдання виховання молоді нашої країни: виховання волі і характеру під високим гаслом: Служба Богові і Батьківщині.

Основний зміст теоретичної концепції християнської персонології Г. Ващенка щодо особистісно орієнтованого виховання молоді актуально розкривається нами через визначення її окремих стабільних структурних концептуальних складових:

- *концепція мотивації* визначає моральну спрямованість особистості в досягненні життєвих цілей через органічний взаємозв'язок інтелектуальних усві-

домлень соціальних норм поведінки, вольову цілеспрямованість на їх виконання та почуттєво-оціночне ставлення до добрих чи злих вчинків, за які «ми мусимо одержати нагороду чи кару коли не в цьому, то в вічному житті» [2, с.63]. Сучасна релігія вважає неприхованим злом постановку поширеного в наш час штампу «пріоритет загальнолюдських цінностей», що несе в собі значну долю лукавства, часто приховуючи речі, далекі від Бога і моралі [5, с.16]. Зміст моралі складають абсолютні вічні цінності, пріоритет на які у загальній системі цінностей має право лише Бог і те, що від Нього [6, с.41];

– *концепція розвитку* визначає внутрішньою детермінантою неповторного особистісного зростання людини ступінь розвитку основних її здібностей (інтелектуальних, морально-релігійних, вольових, рис характеру, естетичних і фізичних), кожна з яких має певну роль в житті особи і органічно об'єднується з іншими навколо центральної стрижневої особистісної властивості – відданості Богові і Батьківщині;

– *концептуальні принципи вивчення і пояснення криз, відхилень* від виховного ідеалу виходять з таких закономірностей: визнання свободи людини головною метою повноцінного і досконалого життя, зловживання якою у вигляді виступу проти Творця породжує зло як протилежність добра; виведення ментальних звичаїв (любов до волі) і особистісних властивостей українців (індивідуалізм) з соціального устрою наших предків; недостатнього пізнання себе, що обумовлює невідповідність між природними здібностями людини і обраним для себе родом занять і життя;

– *концепція коригування відхилень* від ефективного виховання визначає релігію основним засобом модифікації небажаних особистісних проявів через страх Божий як благоговіння перед Всемогутністю і Величністю Божою у поєднанні з надією на Його милосердя, віру в Його Провидіння, усвідомлення залежності всякого нещастя від самої людини, сприйняття його як кар за наші гріхи і відсутність карі в разі покаяння;

– *концепція особистісної зрілості* обумовлює успішність особистісного виховання через усвідомлення людиною своєї окремоті як критичне збереження набутого досвіду, що дозволяє успішно пристосовуватися до умов життя, розвивати здобутки духовної культури попередніх поколінь шляхом вільного вияву людиною її необмежених унікальних властивостей і здібностей, надання їй можливості людського існування за допомогою своєї праці і рис добродітності ідеального християнина: віри в Бога, що розкриває сутність реальності; надії як здорової основи християнського оптимізму, душевного спокою і радості в турботі про ближніх і у боротьбі зі злом в житті людей з метою перемоги добра для людей; любові до Бога і людей як основи виховання особистості, що єднає їх з Богом у земному й потойбічному житті.

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає у визначенні понятійної основи структурних концепцій, що виступають складовими характеристиками компонентів теоретичної концепції особистісно орієнтованого християнського виховання видатного педагога Полтавщини Григорія Ващенка.

Розкриті в статті особливості функціонування структурних концепцій теорії виховання Г. Ващенка, що до цього часу не вивчалися, обумовлюють наукову новизну одержаних результатів.

Практичне значення визначених структурних концепцій виховання полягає в їх корисності для розуміння і здійснення процесу сучасного національного ви-

ховання української молоді, виходячи з усвідомлення культурних здобутків попередніх поколінь, наших головних життєвих цінностей, ментальних звичаїв і особистісних властивостей українців.

Можливе впровадження положень проведеного дослідження в практику виховної роботи освітніх закладів для розв'язання завдань мотивації навчально-виховної діяльності учнівської молоді, розвитку її особистісних якостей, діагностування і коригування криз та відхилень від ефективного виховання особистості, успішного формування зрілої особистості молодого людини.

Перспективи наукових розробок у даному напрямку потребують, на нашу думку, дослідження питань з визначення духовних властивостей особистості в навчальній, професійній діяльності людини, обґрунтування їх місця в особистісній моделі учня, студента і професіонала, а також особливостей формування духовних якостей особистості в теорії особистісно орієнтованої загальноосвітньої та професійної підготовки молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Зеньковский В. В.* Проблемы воспитания в свете христианской антропологии. – М., 1993.
2. *Ващенко Г.* Виховний ідеал. – Полтава, 1994.
3. Персоналії в історії національної педагогіки. 20 видатних українських педагогів / За ред. А. М. Бойко. – Полтава, 2002.
4. *Хьелл Л., Зиглер Д.* Теории личности. – СПб.: Питер, 2007.
5. *Фазан В.* Внесок Г. Г. Ващенко в духовне виховання молодого покоління // Духовно-моральна парадигма творчості Григорія Ващенко: Мат-ли пед-го конгресу «Духовно-моральна парадигма творчості Григорія Ващенко», 22-23 квітня 2008 р., м. Полтава. – Зб. статей: Ч. I. – Полтава, 2008. – С.13-17.
6. *Основи релігійної концепції УПЦ.* – К., 2002.

А.Ю. Цина

Полтавский государственный педагогический университет имени В.Г. Короленко,
г. Полтава

ДУХОВНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ВОСПИТАНИЯ В УКРАИНСКОЙ ХРИСТИАНСКОЙ ПЕРСОНОЛОГИИ ГРИГОРИЯ ВАЩЕНКО

Рассматриваются структура компонентов теоретической концепции личностно ориентированного христианского воспитания Г.Ващенко. Прогнозируются практические и полезные концептуальные направления его реализации в современном обществе.

Ключевые слова: теоретическая концепция, структурная концепция, христианская персонология, личностно ориентированное воспитание.

А.І. Тsyna

SPIRITUAL CONSTITUENTS OF THE PERSON ORIENTED UP-BRINGING IN THE UKRAINIAN CHRISTIAN PERSONOLOGY OF G. VASHCHENKO

Structural components of the theoretical conception of the personally oriented Christian education of G. Vaschenko are considered. Practical and useful conceptual directions of its realisation in modern society are forecasted.

Key words: theoretical conception, structural conception, Christian personology, personally oriented education.

*Одержано 18. 03. 2009 р.
Рекомендовано до друку 12. 05. 2009 р.*